

PORTRÉT

**Od košickej kráľovskej zbrojnice po bratislavské korunovácie.
Predstavujeme historika Gézu Pálffyho**

www.mult-kor.hu¹

Historik Géza Pálffy (1971), doktor vied, vedecký poradca Historického ústavu Filozofického výskumného centra Maďarskej akadémie vied a vedúci Výskumného tímu Svätá koruna. Vo svojom výskume sa zameriava najmä na dejiny Uhorska a Habsburskej monarchie v 16.–18. storočí. Je autorom dvadsiatich kníh a dvesto štúdií, je členom redakčných rád viacerých domácich a zahraničných odborných časopisov.

Predstavte sa slovenským čitateľom. Čo treba vedieť o vašom zázemí a počiatkoch vašej kariéry? Čo vás nasmerovalo na štúdium histórie?

Pochádzam z rodiny, ktorá sa orientovala na prírodné vedy. Narodil som sa v biskupskom meste Veszprém neďaleko Balatonu, kde obaja moji rodičia pracovali na vtedajšej Univerzite chemického priemyslu. V meste som absolvoval aj

¹ Ďakujeme hlavnému redaktorovi, Csabovi Bartalovi, že povolil uverejnenie fotky.

stredoškolské štúdium, a to na jednom z najlepších reálnych gymnázií v krajine, na Gymnáziu László Lovassyho, kde som študoval v matematickej triede. Istý čas som kráčal v šľapajach svojich rodičov, podobne ako moja dvojička Zoltán, ktorý je pedagógom so špecializáciou na matematiku, chémiu a výpočtovú techniku, a dnes pôsobí v našej bývalej alma mater ako zástupca riaditeľa. V roku 1986 som na Celoštátnej chemickej súťaži Jánosa Irinyiho skončil na 3. mieste, vďaka čomu ma prijali na univerzitu na štúdium chémie. Moju učiteľku chémie, prirodzene, nepotešilo, keď som jej povedal, že viac ma zaujíma história. V detstve som totiž v nezabudnuteľnej detskej čítárni mestskej knižnice hltal historické romány. Hoci dodnes mám veľmi rád aj matematiku, na gymnáziu už bolo jasné, že budem študovať históriu. Pod toto moje rozhodnutie sa podpísal aj môj vynikajúci učiteľ dejpisu János Homonnai, no viedol ma k tomu aj môj veľmi rozhládený učiteľ geografie Géza Horváth. No matematike a chémii dodnes za veľa vďačím: na jednej strane aj historik podľa mňa nevyhnutne potrebuje logické myslenie, na druhej strane ma naučili riešiť problémy, a to je potrebné aj pri historických výskumoch. Otvorenosť voči iným vedným odborom je totiž dôležitá.

Ako a prečo ste sa rozhodli, že vašou výskumnou oblasťou bude raný novovek? Ktorí učitelia a mentori vám v počiatkoch pomáhali?

Aj o tomto sa rozhodlo už v matematickej triede gymnázia. Podobne ako u iných kolegov, ktorí skúmajú toto obdobie, aj vo mne záujem o tureckú nadvládu v 16. a 17. storočí prebudil hlboký zážitok z čítania románu Gézu Gárdonyiho *Jágerské hviezdy*, ako aj knihy vychádzajúce vo vtedajšej edícii Delfin. Pravda, svoju rolu zohral aj nádherný hrad v mojom rodnom meste, ktorý bol významnou súčasťou protitureckého obranného opevnenia. Dovoľte mi, aby som spomenul, že považujem za Boží dar, že som ako prvý zostavil dokumentačný archív hlavných kapitánov a podkapitánov vo Veszpréme, dokonca som nedávno v jednom viedenskom kódexe objavil najstarší autentický farebný pôdorys pohraničného hradu z roku 1570.

Môj gymnaziálny záujem o raný novovek neskôr na univerzite upevnilo viacero vynikajúcich pedagógov. Mal som skvelých učiteľov, bez ktorých by som sa nikdy nestal úspešným bádateľom. Semináre osmanistu Gábora Ágostona, ktorý dnes učí na *Georgetown University* vo Washingtone, ma definitívne utvrdili v záujme o 16. a 17. storočie, v tom čase najmä o výskum protitureckých bojov. Éve H. Balázs – bol som jedným z jej posledných seminaristov – zasa vďačím za to, že som si uvedomil význam uvažovania v medzinárodnom kontexte a budovania kontaktov so zahraničnými kolegami. Na odborných seminároch venovaných

čítaniu maďarských, resp. nemeckých spisov, ktoré viedla Borbála Bak a medzinárodne uznávaný profesor Károly Mollay, som získal vedomosti potrebné na základný archívny výskum. Keďže na univerzite som pôvodne začal študovať odbor história–ruština, následne som v štúdiách pokračoval v odbore história–archívniectvo–turečtina, na rozdiel od väčšiny maďarských historikov nemám problém čítať slovanskú odbornú literatúru susedných krajín. Vďaka otvorenosti, ktorú mi dala matematika, som už ako vysokoškolský študent najprv korešpondenčne, neskôr aj osobne nadviazal kontakt s medzinárodne uznávanými expertmi, ktorí sa venujú výskumu mojej vednej oblasti, ako Robert Evans z Oxfordu, Thomas Winkelbauer z Viedne, Jaroslav Pánek z Prahy alebo Domokos Kosáry z Maďarska.

Už v mladom veku ste vydali svoju prvú publikáciu, po absolutóriu ste sa hneď zamestnali v Historickom ústave Maďarskej akadémie vied. Aké máte spomienky na toto obdobie?

Nemalú rolu v tom zohralo aj šťastie. Okrem Gábora Ágostona som mal dvoch ďalších učiteľov, Ferenc Szakály a Lajosa Gecešényiho, ku ktorým ma priviedla náhoda. Tej vďačím aj za svoje zamestnanie v *Historickom ústave*, v ktorom pôsobím už – ani sa mi nechce veriť – dvadsiaty rok. Svoju prvú seminárnu prácu, ktorá bola založená na archívnom výskume, som venoval dejinám hradu v Szigetvári v polovici 16. storočia. Gábor Ágoston moju prácu poskytol Ferencovi Szakályovi, ktorý bol najväčším odborníkom na túto problematiku. Szakály bol v tom čase v *Historickom ústave* vedúcim oddelenia raného novoveku. Nikdy na to nezabudnem: moja práca bola ocenená v celoštátnej študentskej súťaži, no keď mi ju Szakály vrátil, takmer som ju nespoznal, tak mi ju zoškrtal a popísal. Hneď však dodám, že mal vo všetkom pravdu. Naučil ma teda základné zásady historiografického remesla, ktoré sa dnes, žiaľ, poslucháči na univerzite naučia len zriedka. Neskôr sa stal najoddanejším čitateľom a kritikom mojej doktorandskej dizertácie, ktorú som vo veku dvadsaťštyri rokov napísal a publikoval o vojenskom súdnictve v 16. a 17. storočí v Uhorsku. Veľké zásluhy na publikovaní tejto práce mal Lajos Gecešényi, riaditeľ župného archívu v Gyóri, ktorý mi predtým ako maďarský delegát viedenského archívu pomáhal pri prvých výskumoch v tomto cisárskom meste. Vďaka nim som sa vydal na cestu, po ktorej kráčam aj dnes. Na základe tohto krátkeho príbehu je vám už jasné, ako som sa dostal do *Historického ústavu*: úspešná práca o Szigetvári a osudové stretnutie s Ferencom Szakályom mi umožnili, aby som sa stal akademickým pracovníkom a aby sa môj koniček stal mojím povoláním.

Vo vašej výskumnej oblasti sa po istom bode dajú historické otázky zodpovedať len v medzinárodnom kontexte. Kedy ste začali smerovať na medzinárodné vody?

Ako som spomínal, v podstate od počiatkov. Na jednej strane som už ako študent bádal v zahraničí, po prvý raz v lete 1992 v Košiciach, o rok neskôr som zasa mesiace bádal v zbierkach viedenského *Österreichisches Staatsarchiv*, kde som počas uplynulých dvadsiatich rokov celkovo bádal (práve nedávno som to rátal) takmer tri roky. Na druhej strane to pre mňa – na rozdiel od mnohých kolegov – bolo vďaka chápaniu, ktoré som si osvojil od Évy H. Balázs a Gábora Ágostona, vždy prirodzené. Pod medzinárodnými kontaktmi však nemám na mysli len západoeurópsky a americký rámec, ale aj kontext Karpatskej kotliny. Na Slovensku som najmä bádal v rôznych archívoch, po chorvátskej línii bola pre mňa rozhodujúca účasť vo veľkom chorvátsko-rakúskom projekte (príprava dokumentačného archívu venovaného usídleniu Chorvátov v západo Uhorsku v 16. storočí), veď ma zaviedla do oblastí, do ktorých by som sa inak sotva zatúlal.²

Bez znalosti týchto kontextov sa totiž naše dejiny raného novoveku nedajú interpretovať, veď vnútropolitickým hlavným mestom Uhorsko-chorvátskeho kráľovstva, ktoré tvorilo prevažnú časť stredoeurópskej Habsburskej monarchie, bola Bratislava (Prešporok). Aj tento príklad dobre ukazuje, že rakúski, maďarskí, chorvátski a slovenskí výskumníci môžu spoločné dejiny odkryť len spoločne. V tejto súvislosti uvediem ešte jeden názorný príklad: pozývaci list predchodcu súčasného chorvátskeho parlamentu, chorvátsko-slavónskeho spoločného krajinského snemu (*sabor*) som nenašiel v Záhrebe alebo Budapešti, no ani vo Viedni, ale pred desaťročím v bratislavskom Slovenskom národnom archíve, v pozostalosti rodiny Erdődyovcov.³ Myslím, že to hovorí samé za seba.

Predpokladom uvažovania v spoločnom rámci je však to, že vzájomne poznáme výsledky svojich výskumov, čítame o nich, dokonca úzko spolupracujeme. Je známe, že som zanietným zástancom spolupráce, a verím, že mladšie generácie v tejto oblasti podniknú maximum, a to ako v Maďarsku, tak aj na Slovensku.

² Pálffy, Géza–Pandžić, Miljenko–Tobler, Felix: *Odabrani dokumenti o seobi Gradišćanskih Hrvata u 16. stoljeću*. Eisenstadt–Željezno, 1999.

³ Jedan od temeljnih izvora hrvatske povijesti: Pozivnica zajedničkog hrvatsko-slavonskog sabora iz 1558. godine. In: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 23. (2005) 47–61.

Som optimista napriek tomu, že sa niekedy s úžasom dopočujem, že na slovenskej univerzite alebo vo výskumnom ústave niekto – napríklad v súvislosti s dejinami Uhorského kráľovstva v 17. storočí – rozlišuje maďarské a slovenské výskumné témy. Podľa môjho názoru treba do roku 1918 všetky témy považovať za spoločné, nemôže si ich privlastňovať historiografia ani jedného štátu, pričom bez výsledkov výskumu toho druhého sa nedajú ani interpretovať.

Vaše výskumy prezentovali mnohé otázky histórie Uhorska z nového aspektu. Uveďte niektoré z nich, ktoré môžu byť zaujímavé aj pre slovenských čitateľov.

Ako príklad u viem dve problematiky. Prvá: keďže celé územie dnešnej Slovenskej republiky patrilo v 16. a 17. storočí do Uhorského kráľovstva, ktoré spravovali Habsburgovci, domnievam sa, že bez novej interpretácie systému vzťahov medzi Habsburgovcami a Uhorskom, ktorú som načrtol vo viacerých prácach, nemôžu slovenskí kolegovia, no vo všeobecnosti ani slovenskí občania, chápať našu spoločnú minulosť. Zhrniem to: zostávajúci uhorský štát nebol kolóniou a nárazníkovou zónou Habsburskej monarchie, ako sa o tom uvažovalo v minulosti, ale bol obrannou baštou strednej Európy, jej zásobárňou, určujúcim zdrojom príjmov a dôležitým trhom vojenského priemyslu. V tejto súvislosti stačí, napríklad, pomyslieť na poprednú vojenskú rolu Nových Zámkov, tisíce kusov uhorského stepného dobytku, ktoré boli hnané cez tridsiatkové stanice Považia na rakúsko-nemecké územia, významnú ťažbu medi a raziť mincí v pohronských baníckych mestách. A to všetko sa za spolupráce stredoeurópskych habsburských krajín realizovalo tak, že Uhorské kráľovstvo zostávalo stavovským štátom. Silná centralizácia teda nevylučovala silné stavy. To celkovo vytvára úplne iný obraz aj v porovnaní s tým, čo som sa učil na gymnáziu.

Po druhé: chcel by som vyzdvihnúť rolu Bratislavy (Prešporka). V tom, že sa toto mesto v súčasnosti stalo hlavným mestom Slovenska, zohrala svoju rolu aj z dlhodobého hľadiska určujúca jedinečná situácia: po strate hlavného mesta stredovekého uhorského štátu (Budína) sa v druhej polovici 16. storočia stala hlavným mestom zachovaného Uhorského kráľovstva a bola ním takmer tri storočia. Bola však len jedným z hlavných miest, konkrétne tzv. vnúropolitickým hlavným mestom (teda sídlom snemu, Uhorskej komory, celoštátneho súdnicstva a dejiskom korunovácie uhorských panovníkov), veď rolu Budína prevzala spolu s druhým hlavným mestom, Viedňou (rezidencia panovníka a sídlo ústredných vládnych orgánov). Existenciu dvoch hlavných miest dokáže ťažko akceptovať aj časť maďarských historikov, no kým neuvažujeme v týchto rámcoch, zatiaľ nemôžeme pochopiť ani dobové dejiny Uhorska, ani mesta Bratislava. O tejto

téme mi čoskoro vyjde rozsiahla štúdia v treťom zväzku *Dejín Bratislavy*,⁴ toto nové dielo by podľa plánov malo mať päť zväzkov. Verím, že aj na Slovensku prispeje k diferencovanejšej interpretácii tejto problematiky. Slovenský čitateľ v nej nájde aj najnovšiu rekonštrukciu bratislavských zasadnutí Uhorského snehu, čo je jeden z mojich najmilších posledných objavov.⁵ Zараďujem sem aj nájdenie „návrhu scenára“ uhorských korunovácií v Bratislave v ranom novoveku (1561), ktorý v roku 2006 vyšiel v jednom z popredných slovenských historických časopisov.⁶

Nadviažem na predchádzajúcu otázku: Habsburgovci sú v novovekej histórii strednej a východnej Európy všade faktorom, ktorý sa nedá obísť. Oficiálna historiografia mnohých krajín však o nich dlho pojednávala v negatívnom zmysle, takmer ich až demonizovala. Dnes sa to už zmenilo. Ako vnímate túto otázku? Čo si o tom ako historik myslíte?

Na túto otázku som už sčasti odpovedal, no ešte sa oplatí zasvätiť jej niekoľko slov. Našťastie, v uplynulých desaťročiach sme svedkami mnohých pozitívnych zmien, no na Slovensku i v Maďarsku dodnes prežíva národné romantické a autonomistické chápanie histórie, ktoré sa zrodilo v 19. storočí. Najväčší problém je ten, že je snaha toto chápanie premietnuť aj na obdobie pred zrodom národných štátov, čo je obrovská chyba. Nie je to len anachronistické, ale aj ahistorické. Rozhodne teda odmietam také slovenské chápanie histórie, žiaľ, aj dnes sa s ním stretávame pomerne často, ktoré aj v súvislosti so 16. a 17. storočím uvažuje pri analýze javov raného novoveku takmer výlučne v rámci územia súčasnej Slovenskej republiky (a nie bývalého Uhorského kráľovstva), akoby toto územie už aj v tom čase tvorilo nejaký organický útvar. Podobne však odmietam aj koncepciu maďarských historikov o národnej nezávislosti, ktorá prezentuje uhorské dejiny raného novoveku ako národné boje za slobodu voči Habsburgovcom.

Obe chápania nie sú len ahistorické, ale sú aj veľkým sebaklamom, pričom nevedú k jasnému pohľadu. A to ani v prípade, že aktuálna politika ako v Ma-

⁴ *Dejiny Bratislavy 3. Pressburg – hlavné mesto Uhorska. Od začiatku 16. do konca 18. storočia*. Eds.: Šoltés, Peter-Kušniráková, Ingrid.

⁵ Porov. Miesta konania uhorských snemov v Prešporku a Šoprone v 16.–17. storočí. K ranonovovekým dejinám symbolickej politickej komunikácie. In: *WOCH: Ročenka pre genealógiu a regionálne dejiny Bratislavy*, 1. (2013) č. 1. 16–35.

⁶ Návrh uhorských radcov na bratislavský korunovačný ceremoniál z roku 1561: Doteraz neznámy zásadný prameň k uhorským kráľovským korunováciám. In: *Historický časopis*, 54. (2006) č. 2. 201–216.

d'arsku, tak aj na Slovensku často stavia na národných emóciách. Je však veľkou chybou zneužívať alebo využívať históriu na aktuálne ciele. Buďme hrdí na našu spoločnú minulosť, buďme v dobrom slova zmysle patrioti, no nevyhýbajme sa ani chúlостivým otázkam našej histórie. A na záver ešte jedna myšlienka: spolunažívanie s Habsburgovcami v rokoch 1526–1918 by – najmä Maďari – nemali posudzovať z hľadiska pokusov o odtrhnutie (1703–1711, 1848–1849, 1918). Tieto necelé štyri storočia boli totiž obdobím vzájomnej odkázanosti, vzájomného odriekavania, počas ktorého sa striedali obdobia roztržiek a vyrovnaní.

O vás je všeobecne známe, že ste bádali v mnohých slovenských archívoch. Dôvod je zrejmý, veď pramene sú podmienkou výskumu histórie 16. a 17. storočia. Povedzte nám, ako sa váš výskum na Slovensku začal?

V rámci univerzitného seminára som sa začal venovať dejinám hornouhorského hlavného kapitanátu so sídlom v Košiciach, teda paralelne s výskumom v Maďarskom krajinskom archíve som bádaj aj v Košiciach, kde som v lete 1992 pol-druha mesiaca pracoval v *Archíve mesta Košice*. Bol to nezabudnuteľný zážitok, získal som cenné skúsenosti, navyše som vďaka Marike Hajdu a jej kolegom pracoval vo veľmi dobrej atmosfére. Výsledky svojho vtedajšieho výskumu som následne zúročil v štúdiách, ktoré vyšli po slovensky, maďarsky, nemec-ky, anglicky a francúzsky. Podarilo sa mi totiž odkryť najdôležitejšie aspekty dejín hraničného hlavného kapitanátu, zostaviť zoznam košických generálov a prezentovať dejiny košickej kráľovskej zbrojnice v 16. storočí,⁷ ako aj históriu hornouhorského vojenského súdnictva v ranom novoveku.

V ktorých slovenských archívoch ste doteraz pracovali?

Po Košiciach som čoskoro bádaj v archívoch v Levoči, Prešove, potom v Bratislave a Bytči. V prvých mestách som bádaj v bohatom archívnom materiáli bývalých slobodných kráľovských miest, v *Slovenskom národnom archíve* v Bratislave a Bytči som skúmal najmä pozostalosť známych uhorských aristokratických rodín (Erdődy, Esterházy, Pálffy, Révay, Serényi, Zay, respektíve Thurzo). Časom sa

⁷ Košická kráľovská zbrojnica v druhej polovici 16. storočia [Príspevok k vojensko–hospodárskym stykom Habsburskej ríše s protitureckou sústavou hraničných hradov]. In: *Historica Carpatica: zborník Východoslovenského múzea v Košiciach*, 33. (2002) 7–27.

totiž môj záujem o hlavných kapitánov, ktorí usmerňovali obranu hraníc pred Turkami, rozšíril o aristokratické rodiny, ktoré zohrali určujúcu rolu v správe Uhorského kráľovstva.

Z predchádzajúcej otázky vyplýva, že ste boli v kontakte s mnohými slovenskými kolegami. Ako vnímate tieto vzťahy, aké sú vaše osobné vzťahy so slovenskými historikmi?

Áno, je to tak. Osobné vzťahy považujem za mimoriadne dôležité, a to nielen s historikmi maďarskej národnosti zo Slovenska, ale aj s rodenými slovenskými bádateľmi. Pri nadväzovaní osobných vzťahov ma vždy motivovalo najmä to, kto je najväčším odborníkom v danej oblasti. Pravda, z istého hľadiska som to nemal ťažké, veď na *Oddelení novovekých dejín Historického ústavu Slovenskej akadémie vied* som našiel vynikajúcich kolegov, s ktorými som udržiaval úzke pracovné vzťahy. Už v roku 2003 som spoločne s Annou Fundárkovou pripravil publikáciu o Pálffyovcoch,⁸ nedávno sme podobné dielo publikovali s Tünde Lengyelovou o Thurzovcoch.⁹ Azda bez preháňania môžeme obe publikácie považovať za akýsi prelom, veď predtým slovenskí a maďarskí kolegovia nikdy podobne nespolupracovali vo výskume uhorských aristokratických rodín.

S vynikajúcou bratislavskou kunsthistoričkou Zuzanou Ludikovou sme spolu s mojim kolegom Árpádom Mikóm v rámci veľkého projektu venovali mnoho spoločných štúdií náhrobkom zo 16. a 17. storočia v kostoloch, ktoré stoja v mestách na súčasnom území Slovenska (Bratislava, Levoča, Spišská Kapitula, Martin). Popredné miesto spomedzi nich patrí registru náhrobkov v bratislavskej korunovačnej Katedrále svätého Martina, ktorý však, žiaľ, vyšiel len v maďarčine. Zuzana je aj dnes kľúčovou členkou môjho novšieho veľkého projektu, stretnutia s ňou sú pre mňa vždy veľkým duchovným zážitkom.

Okrem toho som s radosťou uvítal, že som mal možnosť publikovať štúdiu v slovenskej publikácii o Révayovcoch¹⁰ alebo nedávno v kvalitnom zborníku,¹¹

⁸ *Pálffyovci v novoveku. Vzostup významného uhorského šľachtického rodu. Zborník z vedeckej konferencie Bratislava 20. mája 2003.* Bratislava-Budapest, 2003.

⁹ *Thurzovci a ich historický význam.* Bratislava, 2012.

¹⁰ Zvláštna cesta medzi aristokraciou Uhorského kráľovstva: rod Révai v 16. storočí. In: *Rod Révai v slovenských dejinách. Zborník prác z interdisciplinárnej konferencie. 16.-17. septembra 2008, Martin.* Eds.: Kovačka, Miloš-Augustínová, Eva-Mačuha, Maroš. Martin, 2010. 63-84.

¹¹ Baróni a magnáti v Uhorskom kráľovstve v 16. storočí. In: Federmayer, Frederik a kol.: *Magnátske rody v našich dejinách 1526-1948. Almanach Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti 2012.* Martin, 2012. 17-28.

ktorý redigoval môj bratislavský priateľ, vynikajúci slovenský historik a heraldik Frederik Federmayer, resp. v dvojjazyčnej publikácii o Balassim.¹² Domnievam sa totiž, že každá významná novinka z maďarského výskumu by mala vyjsť aj v slovenčine, veď veľká časť slovenských kolegov, žiaľ, nečíta po maďarsky, nehovoriac o študentoch alebo o slovenskej verejnosti, ktorá sa zaujíma o dejiny. Bez znalosti maďarčiny sa však naša spoločná história spred roku 1918 nedá meritorne skúmať, teda každý slovenský kolega – historik, ktorý sa venuje výskumu raného novoveku, by mal vedieť po maďarsky aspoň do tej miery, aby dokázal v tomto jazyku čítať. No hneď aj dodám, že my, Maďari, by sme zasa mali vedieť čítať po slovensky, veď je neprijateľný názor, ktorý, žiaľ, v Maďarsku nie je výnimočný, že slovenská veda nedosiahla relevantné výsledky. Stačí, keď v súvislosti so 16. a 17. storočím – okrem statí slovenských autorov, ktoré vyšli v našich vyššie spomínaných spoločných publikáciách – ako príklad uvediem základnú príručku Frederika Federmayera o topografii Bratislavy a mešťanoch (2003) alebo najnovšie monografiu Diany Duchoňovej o Mikulášovi Esterházym (2013).

Aké sú podľa vás vzťahy medzi maďarskými a slovenskými historikmi, ktorí sa venujú ranému novoveku?

Podľa môjho názoru sú celkovo vyslovene dobré, hoci niekedy niektorý z maďarských alebo slovenských nacionalistických politikov týmto plodným vzťahom výrazne uškodí, no pokaziť ich nevedia. Sám mám šťastie, veď spolupracujem s vysokokvalifikovanými a otvorenými kolegami. Prirodzene viem, že v Maďarsku a Slovensku to nie je typické pre všetkých. No s kolegami, ktorí v súvislosti so 16.–18. storočím neakceptujú rámce Uhorska a ich výskum sa sústreďuje výlučne na územie dnešného Slovenska alebo slovenského etnika, čo je – ako som už povedal – úplne ahistorické, by sa mi ťažko vecne spolupracovalo. Verím však, že nadíde čas, kedy budú v menšine, väčšinu budú tvoriť bádatelia, ktorí spolupracujú, vzájomne ovládajú svoje jazyky a poznajú svoje výskumy. Inú cestu, vedúcu k vysokokvalitnému vedeckému odkryvaniu spoločnej histórie, si totiž neviem predstaviť. Som veľmi rád, že podobný pocit majú mnohí, a to nielen v našej profesii. Signalizuje mi to fakt, že som v roku 2011 – na základe občianskej iniciatívy – dostal titul Rytier maďarskej kultúry práve za rozvoj vedeckej a kultúrnej spolupráce medzi národmi Karpatskej kotliny.

¹² Účasť rodiny Balašovcov na protitureckej obrane hraníc pozdĺž riek Ipeľ a Hron v 16. storočí. In: *Zborník z medzinárodnej konferencie Modrý Kameň, jún 2012 – Rod Balašovcov v 13. až 19. storočí*. Zost. Ferencová Helena–Antolová Erika. Modrý Kameň, 2013. 147–158.

Spoločné dejiny sú zjavne určujúci faktor: v tom lepšom prípade spájajú, a nie rozdeľujú. Na akých témach z oblasti raného novoveku by mohli obe krajiny ďalej spolupracovať?

Krokom vpred by podľa môjho názoru malo byť pokračovanie úspešnej odbornej spolupráce, ktorá sa začala pred vyše desaťročím, a to najmä vo forme nových vedeckých konferencií, spoločných projektov a publikácií. Historiografie oboch krajín sa podľa mňa v minulosti míňali a takmer nebrali na vedomie existenciu toho druhého. Spoločné konferencie a publikácie v uplynulých pätnástich rokoch, realizované najmä vďaka úspešnej organizačnej práci maďarsko-slovenskej zmiešanej komisie historikov, môžeme teda považovať za míľniky. Bez nároku na úplnosť uvediem dejiská úspešných konferencií a ich tematiku: 2001, Bratislava: armáda, mesto, spoločnosť; 2002, Smolenice: ženy a právo; 2003, Bratislava: rod Pálffyovcov; Košice: dejiny miest v ranom novoveku a Smolenice: kráľ Ferdinand I.; 2004, Bratislava: dejiny Bratislavy; 2008, Košice: protihabsburské povstania a Martin: rod Révayovcov; 2009, Győr: šľachta a Sereď: rod Thurzovcov, napokon 2012, Modrý Kameň: rod Balassiovcov a Smolenice: panovnícke a aristokratické dvory v strednej Európe.

Okrem toho je druhou základnou úlohou pravidelné zverejňovanie najdôležitejších výsledkov vedeckého výskumu v druhom jazyku, na Slovensku je vzorom takéhoto postoja internetový časopis *Forum Historiae* a stránka <http://www.forumhistoriae.sk>, v Maďarsku zasa práve tento časopis, *Kor/ridor*. Za pozitívnu iniciatívu môžeme označiť aj cyklus prednášok pracovníkov *Historického ústavu Slovenskej akadémie vied na Katolíckej univerzite Pétera Pázmánya v Pilišskej Čabe*. Z dlhodobého hľadiska môže byť z hľadiska premostenia problémov určujúce to, že si navzájom – ako som už spomínal – osvojíme svoje jazyky (aspoň na tej úrovni, aby sme v druhom jazyku dokázali čítať), budeme publikovať v popredných odborných časopisoch susedných krajín alebo vydávať spoločné zborníky. V opačnom prípade totiž pre slovenských bádateľov neovládajúcich maďarčinu ani v budúcnosti nebudú existovať dôležité maďarské monografie a štúdie a pre významnú časť maďarskej historiografie zasa vynikajúce slovenské práce.

Naliehavou potrebou je aj to, aby sa najdôležitejšie maďarské a slovenské práce dostali do veľkých knižníc druhej krajiny (aspoň do národných knižníc), veď dnes to neplatí ani v prípade najrelevantnejších súborných prác, nehovoriac o textoch, ktoré čoraz častejšie vychádzajú v slovenských odborných a miestopisných publikáciách, ktoré sú, žiaľ, v Maďarsku nedostupné. To však vyžaduje ešte väčšiu otvorenosť a spoluprácu vedy a kultúrnej politiky oboch krajín. Sebakriticky však zároveň musím dodať, že prístupní tejto myšlienke nie sú z jazykových a iných dôvodov ani všetci kolegovia v Maďarsku...

Vaše najnovšie výskumy sa zameriavajú na Svätú korunu a dejiny uhorských korunovácií. Ako ste sa k tejto tematike dostali?

Som historik, pre ktorého boli vždy určujúce pramene. Aj k mojej doktorandskej práci o vojenskom súdnictve v 16. a 17. storočí alebo k prácam o dobovej vojenskej kartografii ma v podstate priviedli novoobjavené kľúčové pramene, čo platí aj o tejto téme. Pred vyše desaťročím sa totiž v mníchovskom *Bayerisches Staatsarchiv* našiel zasadací poriadok korunovačnej hostiny Ferdinanda I. Habsburského, ktorá sa konala 3. novembra 1527 v Stoličnom Belehrade.¹³ V tom čase som si ani ja nemyslel, že sa na základe toho zrodí text rozsahu menšej monografie,¹⁴ no počas bádania širšieho kontextu som si uvedomil, že v ranom novoveku nie sú systematicky zmapované ani dejiny uhorských korunovácií, ani Svätej koruny. Na základe archívneho výskumu som zistil, že máme k dispozícii množstvo prameňov nielen vo viedenských, budapeštianskych a bratislavských archívoch, ale aj v archívoch v Benátkach, Ríme, Španielsku a iných európskych krajinách. Navyše aj to je spoločná téma, keďže – ako je to z knihy¹⁵ Štefana Holčíka všeobecne známe – v ranom novoveku sa väčšina uhorských korunovácií konala v Bratislave a od roku 1608 do roku 1784 sa Svätá koruna väčšinou uchovávala v Korunnej veži Kráľovského paláca na Bratislavskom hrade.

Aké sú rámce výskumu?

Veľmi ma potešilo, že pred vyše poldruha rokom bol v rámci programu „Lendület“ v Maďarskej akadémii vied úspešný päťročný výskumný projekt, ktorého cieľom je systematický výskum tejto témy. V lete 2012 vznikol medzinárodný interdisciplinárny tím MTA BTK TTI „Lendület“ Szent Korona Kutatócsoport (Výskumný tím Svätá koruna), ktorý vediem. Členmi tímu sú totiž nielen historici a filológovia, ale aj numizmatici a kunsthistorici, vrátane Zuzany Ludikovej zo *Slovenskej národnej galérie*, ktorú som spomínal vyššie. Dejiny koruny a koru-

¹³ Porov. Korunovačné hostiny uhorských kráľov. Tradície a zmeny v etikete stolovania. In: *História: Revue o dejinách spoločnosti*, 5. (2005) č. 4. 4–6.

¹⁴ Koronázási lakomák a 15–17. századi Magyarországon. Az önálló magyar királyi udvar asztali ceremóniarendjének kora újkori továbbéléséről és a politikai elit hatalmi reprezentációjáról. In: *Századok*, 138. (2004) č. 5. 1005–1101.

¹⁵ *Korunovačné slávnosti. Bratislava 1563–1830*. 4. vyd. Bratislava, 2005., porov. Pálffy, Géza: Staré tradície a nové zvyky v novom hlavnom meste Uhorského kráľovstva: korunovácia Maximiliána Habsburského v Bratislave 1563. In: Rusina, Ivan a kolektív: *Dejiny slovenského výtvarného umenia. Renesancia. Umenie medzi neskorou gotikou a barokom*. Bratislava, 2009. 151–161, 932–933.

novácií v ranom novoveku totiž dôkladne spoznáme len vďaka spolupráci výskumníkov mnohých profesií z domova a zahraničia, jeden človek na to nemá kapacity. Navyše maďarská veda má voči tejto téme veľké podľžnosti, je pre nás až hanbou, že naši slovenskí kolegovia dosiahli vo výskume tejto oblasti oveľa väčšie výsledky ako my. Som veľmi šťastný, že to v budúcnosti – okrem iného aj v spolupráci s nimi – môžeme zmeniť.

Aké sú doterajšie najdôležitejšie výsledky výskumu Svätej koruny a korunovácií?

Členovia nášho výskumného tímu v uplynulom vyše roku realizovali základný výskum v archívoch a múzeách v mnohých maďarských inštitúciách (v mestách Budapest, Sopron, Esztergom, Eger, Kalocsa, Szeged, Vác, Pannonhalma atď.) a v archívoch viacerých európskych krajín (Rakúsko, Francúzsko, Taliansko, Španielsko a, prirodzene, Slovensko). Počas výskumu sa podarilo objaviť doteraz úplne neznáme dokumenty nesmiernej hodnoty, ktoré sa týkajú dejín našej najväčšej maďarskej národnej relikvie, dokonca sa podarilo objaviť takrečeno národný poklad. Môžeme sem zaradiť dva inventáre korunovačných insígnií z roku 1551 a 1622, posledný sa navyše zrodil v Bratislavskom hrade, ako aj objavenie záznamov o vystaveniach Svätej koruny zo 17. storočia. Stalo sa tak počas takmer zabudnutých kráľovských korunovácií v Soproni (1622, 1681), na ktoré zabudol ako maďarský, tak aj slovenský výskum. Vďaka tomu sa bude musieť maďarská a slovenská verejnosť naučiť, že do radu uhorských korunovačných miest patrí popri Stoličnom Belehrade, Bratislave a Budíne aj Sopron.

V prvom roku výskumu sme úspešne zozbierali spisový materiál týkajúci sa Svätej koruny a korunovácií, pripravili sme ich databázu, spracovali sme aj dielo Petra Révayho o dejinách koruny a krajiny (1659), ktoré vyjde v kritickom vydaní, a pripravili sme aj katalóg korunovačných medailí. To, že práce v poslednej oblasti pokročili, ilustruje aj fakt, že v apríli 2014 – v spolupráci so slovenskými kolegami – otvoríme v zrenovovanom Bratislavskom hrade výstavu medailí a žetónov, ktoré boli vyrobené pre bratislavské korunovácie. Veľmi ma potešil aj fakt, že v uplynulých týždňoch sa nám podarilo rekonštruovať príbeh vzniku doteraz najstaršieho známeho autentického zobrazenia Svätej koruny z polovice 16. storočia, teda historický výskum splatil svoj ďalší dlh.

Napokon medzinárodnú pozornosť získal môj výskumný tím vďaka tomu, že sa mu podarilo identifikovať v uhorských dejinách doteraz najstaršiu uhorskú korunovačnú zástavu, ktorá sa zachovala v pôvodnej podobe. Zástavu na bratislavskej korunovácii Ferdinanda II. v júli 1618 držal neskorší palatín Mikuláš

Esterházy (1625–1645) a uchoval ju v známej rodinnej zbierke na hrade Fraknó (dnes Forchtenstein v Burgenlande). Aj osud zástavy signalizuje vzájomnú odkázanosť historiografií v stredoeurópskych krajinách, ktorú som už viackrát spomínal. Uhorská historická relikvia, ktorú na korunovácii panovníka z habsburského rodu v bývalom hlavnom meste Uhorského kráľovstva a súčasnom hlavnom meste Slovenska použil uhorský šľachtic, sa dnes uchováva v Rakúsku. Aj preto som veľmi šťastný, že o histórii korunovačných zástav som nedávno publikoval rozsiahlu štúdiu aj v slovenčine.¹⁶

Na záver sa vás opýtam, aké sú vaše budúce plány?

V nasledujúcich rokoch bude, prirodzene, mojou hlavnou úlohou úspešne koordinovať projekt venovaný korune a korunováciám, ktorý potrvá do roku 2017. V rámci projektu vyjde mnoho publikácií a verím, že nás čakajú aj ďalšie objavy, ktoré môžu zaujať aj slovenských výskumníkov, keďže v Bratislave sa zanietene uchovávajú korunovačné tradície. Po skončení tohto veľkého výskumu by som rád pripravil do tlače biografický lexikón uhorskej vojenskej elity v 16. a 17. storočí (vrátane novozámockých a košických generálov), materiál som začal zbierať v roku 1992 počas spomínaného výskumného pobytu v Košiciach. Okrem toho plánujem samostatnú knihu o dejinách grófskeho stavu v 16. a 17. storočí, ktorá môže vďaka Jurajovi Thurzovi vzbudiť záujem aj na Slovensku. Napokon chcem v rozsiahlej práci určenej pre maďarskú a medzinárodnú odbornú verejnosť sumarizovať systém vzťahov medzi Habsburgovcami a Uhrami v rokoch 1608–1711, čím nadviažem na svoje monografie o 16. storočí, ktoré už vyšli po maďarsky a anglicky.¹⁷

Ďakujeme za odpoveď!

Zhováral sa Csaba Katona

Preklad: Galina Sándorová

¹⁶ Korunovačné zástavy krajín Uhorskej koruny od neskorého stredoveku do začiatku 20. storočia.

In: *Galéria: Ročenka Slovenskej národnej galérie v Bratislave*. (2011/2013) 7–30.

¹⁷ *The Kingdom of Hungary and the Habsburg Monarchy in the Sixteenth Century*. New York, 2009.